

FTAXP 06.73.55

ЭОЖ 336.719

А.Д. ЧЕЛЕКБАЙ,¹

э.ғ.д., профессор.

Н.А. АЛЬМЕРЕКОВ,²

э.ғ.д., профессор.

«Қайнар» академиясы.¹

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
қатынастар және әлем тілдері университеті²

БАНКТЕРДІҢ ӨТІМДІЛІГІН АКТИВТЕРІ МЕН ПАССИВТЕРІН БАСҚАРУ АРҚЫЛЫ РЕТТЕУ ТӘСІЛДЕРІ

Банк қызметіндегі өтімді қаражаттың жеткіліксіз деңгейі оның қаржылық қиындықтарының және тиісінше төлем қаражаты тапшылығының туындауының негізгі себебі болып табылады. Мақалада өтімділікті басқарудың әртүрлі әдістері баяндалған. Олардың бірі – меншікті және оларға теңестірілген қаражатты оңтайлы орналастыру. Әдіс жоғары өтімді активтерді белгілі бір деңгейде ұстауды талап етеді. Бұл әдісті банктер дамымаған қаржы нарығы жағдайында қолданады. Өтімділікті басқарудың екінші әдісі – бұл сыртқы займдарды тарту есебінен қамтамасыз етілетін пассивтердің көлемі мен құрылымын реттеу. Әдісті ірі банктер пайдаланады. Мақалада осы әдістердің әрқайсысы өтімділікті басқару құралдарына ие екені атап өтілді. Мақалада коммерциялық банктердің депозиттік шоттарында ақшаның көп мөлшеріне өсуі инфляцияның өршуіне әкелуі мүмкін. Ақша массасын реттеу үшін орталық банк кредиттік экспансия немесе кредиттік рестрикция саясатын жүргізеді. Авторлар атап өткендей, базалық ставканы (дисконтты) арттыру немесе төмендету неғұрлым тиімді құрал болып табылады, оларды пайдалану банктердің артық резервтерін және олардың жаңа ақша жасау мүмкіндігін азайтады немесе арттырады. Орталық банктің бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша ашық нарыққа қатысуы, коммерциялық банктер үшін ең төменгі резервтік талаптарды белгілеу жаңа депозиттер құруды азайтуға немесе ұлғайтуға мүмкіндік береді. Авторлар коммерциялық банктердің өтімділігін басқару әдістерін реттеуге кірісті барынша арттыруға және банктік қызметтерді барынша азайтуға қол жеткізетінін көрсетеді.

Тірек сөздер: активтер, пассивтер, бастапқы резервтер, қайталама резервтер, тапшылық, өтімділік нормативтері, желілік бағдарламалау, шектеулер, базалық мөлшерлеме.

Клиенттердің банкке деген сенімі оның төлем қабілеттілігімен қамтамасыз етіледі. Бұл банктің өтімді қаражаттың қажетті сомасы бар екенін немесе оларды несие нарығындағы қарыздардың көмегімен тез ала алатынын немесе оларды өз активтерінің бір бөлігін сату есебінен тарта алатынын білдіреді. Сондықтан, егер банк қажет болған кезде сатып алуға болатын қаражатқа қол жетімді болса, ол өтімді болып саналады [1, 2].

Зерттеу өтімділіктің жеткіліксіз деңгейі банктің елеулі қаржылық қиындықтарының болуының бірінші белгісі болып табылатынын көрсетеді. Мұндай жағдайда ол әдетте депозиттерді жоғалтады, бұл оның қолма-қол ресурстарын төмендетеді. Банкте төлем қаражатының тапшылығы пайда болады. Осы жағдайларда Орталық банк өтімділік тәуекелін реттейтін нормативтерге ерекше назар аударуы және әрбір банктің өтімділігінің болуына және сапасына жоғары назар аударуы тиіс.

Банк ісін жүргізудің көпжылдық тәжірибесі екінші деңгейдегі банктердің өтімділігін басқарудың екі әдісін әзірлеуге мүмкіндік берді [3, 4].

Бірінші әдіс банк активтерін басқару арқылы өтімділікті басқаруға, яғни активтер есебінен өтімділікті қамтамасыз етуге негізделген. Өтімділікті қолдау үшін активтерді басқару пассивтердің құрылымына байланысты меншікті және теңестірілген қаражатты оңтайлы орналастыруды болжайды. Кредиторлар алдындағы міндеттемелерді өтеу активтердің мерзімдерін реттеу есебінен жүргізіледі. Бұл әдіс қолма-қол және қолма-қол ақшасыз нысанда ақша қаражаты түріндегі жоғары өтімді активтерді, сондай-ақ жеңіл сатылатын бағалы қағаздарды белгілі бір деңгейде ұстауды көздейді. Банктің өтімділігі, пайдалылығы және тұрақтылығы активтерді сапалы басқаруға байланысты. Бұл әдісті өтімділік жетіспеген жағдайда қосымша қаражат тарту мүмкіндігі шектелген дамыған ақша нарығы жағдайында банктер мен банк ұйымдары пайдаланады.

Өтімділікті басқарудың екінші әдісі пассивтерді басқару, яғни пассивтердің көлемі мен құрылымын реттеу арқылы жүзеге асырылады. Пассивтерді басқару кезінде банк сыртқы қарыз алу есебінен өтімділікті қамтамасыз етуге бағдарланады. Әдіс ақша нарықтарында күшті позицияларды пайдаланатын ірі банктерді қолданады. Мұндай банктердің депозиттік базасы тұрақты, ұсынылатын қызметтердің кең ауқымы бар, қаражат тарту құралдары әртараптандырылған. Банктің қаржылық тұрақтылығы әр түрлі көздерден қосымша ақша қаражатын тартуға мүмкіндік береді.

Банк екі әдістің қайсысын қолданады, сәйкесінше өтімділікті басқару құралдары болып табылады. Құралдарға өтімділікті өлшеу коэффициенттері, шектеулер мен бақылау сандары, өтімділікті тарту және бөлу коэффициенттері кіреді. АҚШ қадағалау органдары мұндай құралдардың міндетті жинағын заңдастырмайды. Жапонияда, Германияда, Францияда, Англияда, Ресейде аз мөлшерде құралдар орнатылған (кесте 1).

Кесте 1 – Өтімділік коэффициенттерінің шекті мәні

Өтімділік нормативтері	Нормативтік мәндер
Жылдам өтімділік коэффициенті (H_2)	0,15 кем емес
Ағымдағы өтімділік коэффициенті (H_3)	0,5 кем емес
Ұзақ мерзімді өтімділік коэффициенті (H_4)	1,2 кем емес

Мысалы, жедел өтімділікті (H_2) талдау екі күнде банктің келесі мәндерге ие екендігін көрсетеді: 1 қарашада – 0,3, 1 желтоқсанда – 0,1, стандартты деңгейімен – 0,15. Бұл мысалда, 1 желтоқсандағы жағдай бойынша жедел өтімділік коэффициенті 0,05 (0,15–0,1) төмендеді. Банк жедел өтімділік коэффициентінің нормативтік мәнін бұзды [4].

Терең талдау H_2 деңгейінің төмендеуіне активтер сапасының нашарлауы әсер еткенін көрсетеді: жоғары өтімді активтердің жиынтық көлемінің төмендеуі және талап ету міндеттемелерінің артуы. Өтімділігі жоғары активтердің көлемі Орталық банктегі корреспонденттік шоттағы қалдықтың азаюы және борыштық құралдарға инвестициялардың төмендеуі салдарынан төмендеді. Міндеттемелердің ұлғаюы жағдайында жоғары өтімді активтердің төмендеуі теріс белгі болып табылады, өйткені бұл банктің қысқа мерзімді өтімділігінің бұзылуына әкеледі.

Шетелдерде активтердің ақша қаражатына тез айналуы бойынша банктің барлық активтері мынадай топтарға жіктеледі: бастапқы резервтер, қайталама резервтер, несиелер, өзге де бағалы қағаздар, ғимараттар мен құрылыстар. Бастапқы резервтер – бұл кассалық қолмақол ақша және Орталық банктегі шотқа депозитке салынған қаражат. Қайталама активтер жоғары өтімді бағалы қағаздар болып табылады. Олар іске асыруға арналған. Өтімді қаражат жеткіліксіз болған кезде қайталама резерв активтері бастапқы резервтерді толықтырады. Топтың өтімділік деңгейі бойынша несие, өзге де бағалы қағаздар мен ғимарат пен құрылысқа инвестициялық салымдар төмен өтімділікпен сипатталады.

Шетелдік тәжірибеде активтердің құрылымына ерекше талаптар қойылады. Банк активтердің жекелеген түрлеріне (%) келесі мөлшерлемелер болған жағдайда тұрақты, өтімді және төлем қабілетті болып саналады:

- ♦ АҚШ-та депозиттерге қатысты бастапқы резервтер кемінде 5–10%, қайталама резервтер депозиттерге қатысты кемінде 10–15%, ал несие – банк активтерінің 65%-ынан аспауы тиіс;
- ♦ Жапонияда депозиттерге қатысты бастапқы және қайталама резервтер 30%-ға тең болуы тиіс;
- ♦ Францияда өтімді активтер болып табылатын өтеу мерзімі бойынша 30 күн ақша қаражаты мен активтер талап етуге дейінгі міндеттемелердің және өтеу мерзімі 30 күн міндеттемелердің 100%-ын құрауы тиіс, мерзімі 4 жылдан асатын ұзақ мерзімді ресурстарға қатысты мерзімі 4 жылдан асатын ұзақ мерзімді салымдар да 100% құрауы тиіс.

Бәрінен басқа, шетелдік практикада активтердің белгілі бір баптарына пассивтің жекелеген баптарын бекіту әдісі қолданылады (сурет 1, б. 155).

Пассивтер	Активтер
Талап етілгенге дейінгі қаражаттар	<ul style="list-style-type: none"> Бастапқы резервтер Қайталама резервтер Несиелер
Жинақ салымдар	<ul style="list-style-type: none"> Қайталама резервтер Несиелер Басқа да бағалы қағаздар
Мерзімді салымдар	<ul style="list-style-type: none"> Қайталама резервтер Несиелер Басқа да бағалы қағаздар
Меншікті капитал	<ul style="list-style-type: none"> Несиелер Басқа да бағалы қағаздар Ғимарат және құрылыс

Сурет 1 – Активтердің жекелеген баптарына пассивтердің жекелеген баптарын бекіту

Пассивтердің жекелеген баптарын активтердің жекелеген баптарына бекіту салымдардың әртүрлі түрлерінің айналым жылдамдығы негізге алынған. Осылайша, талап етуге дейінгі салымдар айналымының жылдамдығы айтарлықтай жоғары. Жыл ішінде салым 40–50 рет айналады. Сондықтан талап етуге дейінгі салымдардың негізгі бөлігі бастапқы және қайталама резервтер құруға, ал аз бөлігі – сотқа жіберіледі.

Бекіту әдісін активтер мен пассивтерді басқарудың үш нұсқасының мысалында көрсетуге болады (кесте 2).

Кесте 2 – Бекіту әдісі кезінде активтер мен пассивтерді басқару нұсқалары (гипотетикалық кесте)

	Нұсқалар		
	I	II	III
Пассивтер	450	450	450
Талап етілгенге дейінгі қаражаттар	50	150	350
Жинақ салымдар	100	–	–
Мерзімді салымдар	200	200	–
Меншікті капитал	100	100	100
Активтер	450	450	450
Бастапқы резервтер	30	200	200
Қайталама резервтер	20	20	20
Несиелер	300	150	150
Басқа да бағалы қағаздар	20	–	–
Ғимарат және құрылыс	80	80	80

2-кестеден көрініп тұрғандай, пассивті баптарды активтер мен пассивтердің неғұрлым оңтайлы құрылымына бекіту кезінде 1-нұсқа бар. Осылайша, бастапқы (30) және қайталама (20) резервтерге талап етуге дейінгі қаражат салынған (50), ал жинақ және мерзімді салымдар қаражаты (300) несие құрамына енгізілген; инвестициялық бағалы қағаздарға (20) және ғимарат пен құрылысқа (80) меншікті капитал (100) жіберілген. Активтердің белгілі бір баптарына пассивті баптарды осындай бекіту банктің өтімділігін қамтамасыз етеді және пайданың ең көп мөлшерін алу үшін оңтайлы жағдайлар жасайды.

Екінші нұсқада бастапқы резервтерге (200) талап етілгенге дейінгі қаражат (150) және мерзімді салымдар қаражатының бір бөлігі салынған. Активтерге пассивтердің қаражатын мұндай орналастыру тиімсіз болып саналады, өйткені банкте кірістілікке нұқсан келтіре отырып аса өтімділік құрылады.

Керісінше, Банктің өтімді активтері үшінші нұсқада қауіп төніп тұр, өйткені жоғары өтімді активтер ретінде талап етуге дейінгі қаражат (350) ішінара бастапқы (200) және қайталама (20) резервтерде орналастырылған. Талап етілгенге дейінгі қаражаттың жетіспейтін бөлігі қысқа мерзімді несиелермен толықтырылуы тиіс [4, 5].

Активтер мен пассивтерді басқару әдісінің атауы активтің және пассивтің баптары арасындағы байланысты талдаудың қарапайым тәсілдері болып табылады. Бұл әдістер пайданың жеткілікті мөлшерін алу мақсатында банк ресурстарын орналастыру бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Алайда, активтердің мақалаларын неғұрлым тиімді орналастыру банктің өтімділігі мен пайдалылығын оңтайландыруға мүмкіндік беретін экономикалық-математикалық әдістерді қолдана отырып, компьютерлік технологияны пайдалана отырып алуға болады.

Шетелдік банктерде іс жүзінде активтерді басқару активтерді басқаруды пассивтерді басқарумен байланыстыруға мүмкіндік беретін желілік бағдарламалау моделін пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Модельге депозиттердің түрлері және көрсетілген айнаымалыларды пайдаланудың бірнеше нұсқалары бар басқа да ресурстар көздері сияқты айнаымалылар енгізіледі. Олардың әрқайсысының өтімділік бойынша бір немесе одан да көп шектеулері бар, кредиттік рестрикция саясаты және басқалар. Модельге айнаымалы және шектеудің әртүрлі мәндерін қосу арқылы шешімнің бірнеше нұсқасын алуға болады. Міндетті шешудің негізгі мақсаты активтерді орналастырудан түсетін пайданы барынша көбейту болуы тиіс [6, 7].

Банктің қаржы менеджері қаражатты жоғары пайданы қамтамасыз ете алатын комбинацияға орналастыруды шешті деп болжаймыз.

Енгізілетін ауыспалы құрам: жылдық 8% әкелетін қысқа мерзімді қазынашылық міндеттемелер, 1 жыл мерзімге әрекет ететін ұлттық жинақ облигациялары (жылдық 10%); қысқа мерзімді несиелер (жылдық 12%); кірістілігі 16% ұзақ мерзімді бағалы қағаздар сатып алу. Активтердің кірістілік пайыздары оларға қызмет көрсету бойынша банктің шығыстары шегерілгеннен кейін есептелген.

Мысалы, X – ауыспалы сома, онда осы активтерден пайда (Π) алу келесі математикалық үлгімен сипаттауға болады:

$$\Pi = 0,08 \times 410 + 0,10 \times 420 + 0,12 \times 430 + 0,14 \times 440 + 0,16 \times 450 \} \max$$

Бұл мәселені шешудің мақсаты пайданың (Π) максималды мәнін алу.

Егер қаржы менеджерін шектемеген жағдайда, онда міндетті шешу барлық ресурстарды жылдық 16% ең жоғары табыстылығы бар ұзақ мерзімді қарызға шоғырландыруға жетеді.

Мұндай жағдай Банктің жұмыс істеу шарттарына жауап бермейді.

Біріншіден, шешім ең алдымен банктің өтімділігін қамтамасыз етуге тиіс, әйтпесе банк клиенттердің алдында өз міндеттемелері бойынша жауап бере алмайды. Екіншіден, банк елдегі қолданыстағы ақша-кредит саясатына сәйкес инфляцияны төмендету мақсатында кредит беруді шектеуді ескеруді талап етеді. Осыған байланысты бұл модельге түрлі шектеулерді енгізу керек. Алайда, шектеудің барлық түрлерін математикалық формуламен көрсету мүмкін емес. Бұл жағдайда өтімділік тәуекелі бойынша және қысқа мерзімді кредиттеу бойынша шектеу енгізуге болады. Өтімділік тәуекелі бойынша шектеулерді өтімді бағалы қағаздардың (мемлекеттік қазынашылық міндеттемелердің) салымдардың жалпы сомасына қатынасымен айқындау қажет. Қолма-қол ақша мен салымдардың сомасы Орталық банктегі ең төменгі міндетті резервтерге тең болуы тиіс.

Бұл шаманы әр түрлі салымдар сомасына пайыздық қатынаста көрсетуге болады. Осы шектеу түрін анықтаған кезде банктің қаржы менеджері салымдарды ықтимал талап ету, жекелеген кезеңдерде кредитке күтілетін сұраныс деңгейін негізге алуы тиіс [7, 8].

Қысқа мерзімді несиелер бойынша шектеулерді енгізу үшін несиелерді шектеу талаптарына сәйкес несиеге өтінім есептеулер жүргізілуі керек. Егер банкте 15 миллион АҚШ доллары мөлшеріндегі қысқа мерзімді несиелер бойынша лимит бар делік, онда бұл шектеуді келесі түрде жазуға болады:

$430 \times X < 15000000$. Бұл $430 \times X$ максималды мәні 15 миллион долларды құрайды дегенді білдіреді.

Желілік бағдарламалау моделі жеткілікті икемді және кез келген шектеулерді қамтуы мүмкін. Модель сондай-ақ, қаржы менеджеріне қаражатты әр түрлі активтерге орналастыру кезінде іс жүргізуге тура келетін айнаымалылардың көп санының күрделі өзара әрекеттесуін жинақтау үшін компьютерлерде деректерді жылдам өңдеу артықшылықтарын пайдалануға мүмкіндік береді.

Батыста іс жүзінде өтімділікті басқару пассивті операцияларды басқару арқылы да жүзеге асырылады. Пассивтерді басқару депозиттік базаның сапасын жақсарту жолымен өтімділік проблемасын шешуге негізделген.

Пассивтерді басқару нарықта кредиттік ресурстарды жұмылдыру және банктің эмиссиялық қызметін басқару арқылы жекелеген банктердің өтімділігін қолдауға бағытталған, ресурстарды тарту құралы банктердің қажеттілігіне қарай қарыз қаражатын белсенді іздестіруге бағытталған пассивті операциялары болып табылады.

Егер Орталық банктерге қолма-қол ақша эмиссиясының монополиялық функциясы бекітілген болса, онда қолма-қол ақшасыз ақшаның негізгі эмиссиясын коммерциялық банктер кредиттік операцияларды жасау жолымен жүзеге асырады.

Коммерциялық банктердің несие беруі және депозиттік шоттардағы ақша жасауы ақша массасының нарықтағы шамадан тыс ұлғаюына байланысты ұстаусыз инфляцияға әкелуі мүмкін. Сондықтан макро және микро деңгейде пассивтерді басқару қажеттілігі туындайды.

Орталық банк коммерциялық банктердің міндеттемелерін екі рычагпен бақылайды.

Бірінші рычаг-ақша нарығында: несие ресурстары, бағалы қағаздар нарығында және валюта нарығында операциялар жүргізу. Орталық банк кредиттік нарықта банк пассивтерін ұлғайту саясатын (кредиттік экспансия саясатын) немесе пассивтерді төмендету – екі құралдың көмегімен кредиттік рестрикция саясатын жүргізу: банктер мен үкімет үшін несие лимиттерін белгілеу және базалық мөлшерлеме (дисконт) деңгейін өзгерту.

Бірінші құрал банктердің пассивтерін қалыптастыруға бірден әсер ететіндіктен тиімді, оның жетіспеушілігі – шаруашылықтың кредитке деген қажеттілігін ескермейді, осының салдарынан инфляцияға алып келетін экономиканың қайта кредиттелуі немесе кредиттелмеуі және соның салдарынан төлем жасамау пайда болуы мүмкін [8, 9].

Екінші құрал тиімдірек. Базалық ставканы (дисконт) арттыра отырып, Орталық банк кредиттік ресурстарға сұранысты азайтады, осылайша банктердің артық резервінің мөлшерін және олардың жаңа пассивтерді құруға әлеуетті мүмкіндігін азайтады. Базалық ставканы төмендете отырып, Орталық банк сұранысты, демек, банктердің артық резервінің мөлшерін арттырады, бұл пассивтердің өсуіне әкеледі.

Бағалы қағаздар рыногында Орталық банк мемлекеттік бағалы қағаздарды, вексельдерді, басқа бағалы қағаздардың облигацияларын сатып алу және сату бойынша операциялар жасайды. Орталық банк бағалы қағаздарды коммерциялық банктерге сата отырып, олардың артық резервтерін азайтады – клиенттерге несие беру мүмкіндігін, ал бағалы қағаздарды банктерден сатып ала отырып, оларға қосымша ресурстар береді және сол арқылы артық резервтерді ұлғайтады және несие беру жөніндегі олардың мүмкіндіктерін кеңейтеді. Дәл осындай көрініс валюта нарығында да орын алады [10].

Орталық банк тұтастай алғанда коммерциялық банктердің пассивтерін басқаратын екінші рычаг – бұл міндетті резервтер (ең төменгі резервтік талаптар) мен өтімділік нормативін белгілеу. Орталық банк міндетті резервтердің нормативтерін банктердің тартылған ресурстары түрінің мөлшеріне қарай сараланған түрде айқындайды. Норманы арттыра отырып, Орталық банк несиелік рестрикция саясатын, ал төмендеу – несиелік экспансия саясатын жүргізеді.

Орталық банк өтімділік коэффициентін арттыра отырып, банктердің пассивті шоттарында жаңа депозиттер жасау мүмкіндігін қысқартады, ал оны азайта отырып, керісінше, жаңа депозиттер жасау мүмкіндігін кеңейтеді.

Осылайша, Орталық банк бірінші деңгейдегі банк ретінде соңғы сатыдағы кредитордың айрықша функциясымен екінші деңгейдегі банктердің артық резервтерін құрады. Ақша-кредиттік реттеу құралдарын пайдалана отырып, ол макродеңгейдегі пассивтерді және сол арқылы бүкіл банк жүйесінің өтімділігін басқарады.

Микродеңгейде пассивтерді басқару өтімділікке деген барлық сұранысты жабу үшін жеткілікті мөлшерде жылдам іске асырылатын қаражатты заемды көздейді. Орталық банктің

кредиттерін қоса алғанда, банкаралық кредиттер банк үшін қарыз көзі болып табылады. Алайда, банктер активтерде іске қосылмаған өтімді қаражаттың тым көп көлемін жинақтауды болдырмау үшін осындай қажеттілік туындаған кезде ғана қарыздарға жүгінеді.

Өлемдік тәжірибеде өтімділікті басқарудың теңдестірілген әдісі кең таралған. Активтер мен пассивтерді ортақ басқару активтердің, сондай-ақ пассивтердің, сондай-ақ пайыздық және пайыздық емес кірістер мен шығыстардың көлемі мен құрылымын үнемі бақылауда ұстауды талап етеді. Кірістер мен шығындар активтерге, сондай-ақ пассивтерге байланысты болғандықтан, банктің саясаты табысты барынша арттыруға және активтер мен пассивтерге қызмет көрсету жөніндегі қызметтердің құнын азайтуға бағытталуы тиіс.

Өтімділікті басқарудың қаралған әдістері белгілі бір артықшылықтарға және белгілі бір кемшіліктерге ие. Олардың әрқайсысы белгілі бір тәуекел деңгейімен сүйемелденеді. Біздің ойымызша, активтер мен пассивтерді бірлесіп басқару әдісі ең қолайлы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Деньги, кредит, банки: учебник / под ред. член-корр. АН РК, проф. Сейткасимова Г.С. – Алматы: Экономика, 2011. – 430 с.
- 2 Саниев М.С. Деньги, кредит, банки: учебник. – Алматы, 2000. – 350 с.
- 3 Банковский менеджмент: учебник / под ред. Лаврушина О.И. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2016. – 414 с.
- 4 Финансы и кредит: учебник / под ред. Романовского М.В. – М.: Юрайт, 2008. – 575 с.
- 5 Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика: учебник. – М., 2008. – 448 с.
- 6 Челекбай А.Д. Риск-менеджмент в денежно-кредитной и инвестиционной деятельности: теория, мировой опыт и практика Казахстана. – Алматы: Экономика, 2007. – 312 с.
- 7 Әлмерек Н.А. Банк ісіндегі тәуекелді басқару. – Алматы: Экономика, 2010. – 194 с.
- 8 Мартыненко Н.Н. Банковские операции: учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮРАИТ, 2014. – 612 с.
- 9 Максимо В. Энг, Фрэнсис А. Лис, Лоуренс Дж. Мауер. Мировые финансы: учебник: перевод с англ. – М.: ООО Издательско-консалтинговая компания «ДеКА», 1998. – 768 с.
- 10 Симонова Ю.Ф. Валютные отношения. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 280 с.

А.Д. ЧЕЛЕКБАЙ,¹

д.э.н., профессор.

Н.А. АЛЬМЕРЕКОВ,²

д.э.н., профессор.

Академия «Кайнар».¹

Казахский университет международных
отношений и мировых языков им. Абылай-хана²

СПОСОБЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЛИКВИДНОСТИ БАНКОВ ПУТЕМ УПРАВЛЕНИЯ АКТИВАМИ И ПАССИВАМИ

Аннотация

Недостаточный уровень ликвидных средств в банковской деятельности является основной причиной финансовых затруднений и, соответственно, возникновения дефицита платежных средств. В статье изложены различные методы управления ликвидностью. Один из них – оптимальное размещение собственных и приравненных к ним средств. Метод требует поддержания на определенном уровне высоколиквидных активов. Данный метод банки применяют в условиях неразвитого финансового рынка. Второй метод управления ликвидностью – регулирование объема и структуры пассивов, которые обеспечиваются за счет привлечения внешних займов. Метод используется крупными банками. В статье отмечается, что каждый из этих методов имеет инструменты управления ликвидностью, показывается, что большое количество денег на депозитных

счетах коммерческих банков может привести к разгулу инфляции. Для регулирования денежной массы центральный банк проводит политику кредитной экспансии или кредитной рестрикции. Авторы отмечают, что более эффективным инструментом является повышение или снижение базовой ставки (дисконта), использование которой уменьшает или увеличивает избыточные резервы банков и их возможность создавать новые деньги. Участие центрального банка на открытом рынке по покупке и продаже ценных бумаг, установление для коммерческих банков минимальных резервных требований также позволяет уменьшать или увеличивать создание новых депозитов. Авторы показывают, что регулирование методов управления ликвидностью коммерческих банков способствует достижению максимизации дохода и минимизации банковских услуг.

Ключевые слова: активы, пассивы, первичные резервы, вторичные резервы, дефицит, нормативы ликвидности, линейное программирование, ограничения, базовая ставка.

A.D. CHELEKBAY,¹

d.e.s., professor.

N.A. ALMERKOV,²

d.e.s., professor.

Kainar Academy.¹

Abylai Khan Kazakh University

of International Relations and World Languages²

WAYS TO REGULATE BANK LIQUIDITY BY MANAGING ASSETS AND LIABILITIES

Abstract

Insufficient level of liquid funds in banking activity is the main reason for its financial difficulties and, accordingly, the appearance of a shortage of payment funds. The article describes various methods of liquidity management. One of them is the optimal placement of your own and equivalent funds. The method requires maintaining a certain level of highly liquid assets. This method is used by banks in an undeveloped financial market. The second method of managing liquidity is to regulate the volume and structure of liabilities, which are secured by attracting external loans. This method is used by large banks. The article notes that each of these methods has liquidity management tools. In foreign countries, assets are classified into primary and secondary reserves. Secondary reserves are a complement to primary. The article shows that a large amount of money on deposit accounts of commercial banks can lead to rampant inflation. To regulate the money supply, the Central Bank conducts a policy of credit expansion or credit restriction. The authors note, a more effective tool is an increase or decrease in the base rate (discount), the use of which reduces or increases the excess reserves of banks and their ability to create new money. The participation of the Central Bank in the open market for the purchase and sale of securities, the establishment of minimum reserve requirements for commercial banks also allows you to reduce or increase the creation of new deposits. The authors show that the regulation of commercial banks' liquidity management methods maximizes revenue and minimizes banking services.

Key words: assets, liabilities, primary reserves, secondary reserves, deficit, liquidity ratios, linear programming, restrictions, base rate.